

կան . բժիշկ մը կայ որ ձրի կ'երթայ
հիւանդները հոգալու . տան մէջ ե-
ղած աղքատներուն աշխատանքը կա-
մաւոր է . (Յովհաննան ամէն օր սա-
պատը՝ ձեռքը՝ կ'ելլէ մէյմը կը պտըտի
քաղաքը , ու լեցուն ձեռքով տուն կը
դառնայ՝ իր աղքատները կը կերակրէ :
Ի՛հա այսպիսի վեհանձնական բարե-
րարութեանը համար Վաղղիոյ ճե-
մարանը տուեր է (Յովհաննային վարձ
3000 ֆրանք , որ կ'ընէ գրեթէ 15000
ղուրուշ : Իսպէս ամէն լսող ու տես-
նող կը զմայլի ու կը գովէ աս գեղե-
ցիկ առաքինութիւնը . բայց արդեօք
ո՞վ կրնայ պատմել ան առաքինի կնոջ
խնամքը վայելող աղքատներուն շնոր-
հակալութիւնը , երախտագիտութիւնը ,
և սրտանց օրհներէն ու աղօթքները
որ կ'ընեն իրենց բարերարին համար :
Ի՛յ օրհներէն ճաշակը սեպուի հե-
տագայ ոտանաւորը , որ ողորմած ու
բարերար անձանց խրախոյս մըն ալ
կրնայ ըլլալ :

ՅԵՒՅ տեսնեն չափեալ երկիրս ընդհանուր
Արփիափայլ ջրաբաշխ ուրեք վայր յուռթի ,
Ի սաղարթուց մերկ ծառաւուտ գիտ այլուր ,
Բայց ելանէ ամպ յանապատն անջրդի ,
Փըթթի երէզն և ծիծաղի ամային ,
Յամպ նոյն թռչին խունկէ 'ի ծաղկանց իւրածին :

Չանարգասի առեալ բաղդին ըզլիճակ
Կրկին պանդուխտք տնանկէս 'ի հովտի կենցաղոյս ,
Սով , մերկութիւն , տարեք զինին դըժընդակ ,
Ընդ որ չգիտեմք դառնալ կամ իբրտ տալ խոյս .
Արտօսր 'ի վեր զաշկունս մըղէ , վէշտ զոգիս . . .
Եւ տէր շնորհէ բարերարս մեզ հովանիս :

Ո՛վ վերնախնամ ծածկեալ գըթոյն ձեռք յայտ-
նէք ,
Արարչագործ աստուածք եղբարց ձեր այցող ,
Չհէգ մարդկութեամբ հանգոյն ամպոց ծածանիք
Չյեղակարծուցն 'ի նա տեղալ ջեր և ցօղ .
Յերկրի ճեմեալք՝ երկնից դանձուց տայք հրաման .
Չոր մեզ թափէք՝ նոյնք անկորուստ ձեզ անդ կան :

Չա՛ք անեղին լուցեալք կենաց մեր 'ի լոյս ,
Ձեօք՝ ոչ արփին իմաստութեան թաղչի՝ մէնջ .
Ձեօք՝ ոչ մեզ հուպ դամբանն ունի զխանձարուս .
Մէք զամանոր վայելից ձեօք առնումք տենչ ,
Եւ աչք յարտօսր և սիրտք անձկաւ 'ի գորով .
Առ տէր դառնան ուառ ձեզ տարեաւս այս նորով .

1 ՍԷԻԷ :

Տճ՛ւր , հայր , տնանկաց և ճոխից , վարձս ք վարձուց
Ոյց բարերար բնութեանդ լինին հաղորդք աստ .
Կեցցեն պարգէք նոցուն 'ի դարբս դարուց ,
Հիմունքն 'ի մեր սիրտ՝ գլուխն 'ի քոյդ առագաստ .
Յաւիտենից լեռանցդ աղբերք գերակայ
Յիւզ և 'ի մեղր արեցուցեն զձեռս նոցա :

Յաւուր յոր բաղդք և բարձք լինին զուգահարթ ,
Մերկ մանկըախ , հասակն անկար անտերունչ
Հանդիսասցին պըճնեալք 'ի տուրս նոցա զուարթ ,
Չայս արքայիդ փառաց առեալ ջերմ մրմունջ .
« Տես զոր յերկրի քեզ ձօնեցին 'ի մեր ձեռս ,
Դարձն նոցա , տուր տոկոսիս և զեթերս » :

Հ . Ղ . Մ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼՅԴՈՒՄ ԿԱՄ (Ժ)ԿԳԽ :

ԼՅԵԻԵԼՔԻ քաղաքներուն մէջ
խիստ հին ու անուանի քաղաքներէն
մէկն է ասիկայ . բայց բուն հին ա-
նունը ինչ ըլլալը յայտնի չէ . ոմանք
կ'ըսեն թէ աս ան ԼՅԴՈՒՄ ԿԱՄ ԼՅ-
ԴՈՒՄ և կամ ԼՅԴՈՒՄ քաղաքն է որ
Պտղոմէոս աշխարհագիրը կը յիշէ
իբրեւ Պամփիլեան Վաղատիոյ գլխա-
ւոր քաղաք , ու ժողովոց պատմու-
թիւներուն մէջ կը տեսնենք որ Վրիս-
տոսի 500 թուականէն առաջ ու ետեւ
Լադոկիայի եպիսկոպոսներ կը յի-
շուին սուրբ ժողովներու մէջ . անով
թերեւ (Յունաց մէջ ու մեր մէջ ալ
սովորութիւն եղած է ԼՅԴՈՒՄ ըսե-
լը , թէպէտ և ոչ աս անունը ստոյգ
է և ոչ (Ժ)ԿԳԽ ըսուելուն պատճառը .
միայն թէ կրնայ ըլլալ որ (Ժ)ԿԳԽ բա-
ռը ԼՅԴՈՒՄ բառին աւրուածն ըլլայ :

Ի՛յ քաղաքը շատ զարմանալի դիրք
մը ունի . հեռուէն տեսած ատենդ
կարծես թէ պատկերքի մէջ քաշուած
տեսարան մըն է , բայց քոյն որ մօ-
տիկնաս՝ կը տեսնես որ ձորի մէջ շի-
նած է՝ չորս դին բարձր ու ապառաժ
լեռներով պատած . տներն ու փողոց-
ներն ալ լեռներուն ոտքէն գրեթէ
ինչուան անոնց գագաթը կ'ելլեն , ա-
նոր համար օտարականք աս փողոցնէ .

ԼԵՒԿԻԱ :

Երևա մէջ քաղելու շատ նեղութիւն կը քաշեն, թէպէտեւ բոլոր փողոցներն ալ քարայտակ են, որ արեւելքի քաղաքներուն մէջ քիչ կը գտնուի : () Դը ամառը սաստիկ թանձր ու տաք է, և ձմեռը ցուրտ . բայց բնակիչները ան տաքը բանի տեղ չեն դնել . վասն զի ամառը՝ պարտէզները շատ ըլլալուն՝ ամէնքը հոն կը քաջուին ու կը զուարճանան իրենց առատ գեղեցիկ ու տեսակ տեսակ ընտիր այգիներուն ու պտղատու ծառերուն շքին տակը : Տները բոլոր փայտաշէն են ու շատը կրկնայարկ՝ . դրսուանց ամենեւին տեսք չունին, իսկ ներսի դին գոյն-

զգոյն ներկերով լայն լայն սենեակներով՝ առանց ճարտարապետական կարգի շինուած են : Բնակիչներուն համարանքը ոմանք ինչուան 100,000էն աւելի կը հասնեն . ասոնցմէ 1650 տունը հայազգի բնակիչներ են, ու մշջերնին շատ երեւելի է մեծանուն Փաւլպուգճի օղլու ազգատոհմը, որուն վրայ մասնաւոր գովեստներ գրած են նաեւ եւրոպացի ճանապարհորդներ : Բռաջ որչափ որ աս քաղաքիս վաճառականութիւնը մեծ ու բանուկ, ու հարստութիւնը շատ էր, հիմա ալ այնչափ խեղճ ու աղքատ է . և աս բանիս պատճառը՝ մէյմը քաղաքացւոց գլխաւոր արհեստին այսինքն պղնձագործութեանը իյնալն է, մէյմըն ալ

(որ ընդհանրապէս բոլոր փոքր լսիցի քաղաքներուն մեծ հարուածն է) Եւրոպայի վաճառքներուն աժան աժան արեւելք տարածուին ու ծախուին է: յողովուրդը բնութեամբ ծանրաշարժ ու միանգամայն իր հանգըստութեանը նայող ու պճնասէր ըլլալուն՝ այնչափ փոյթ չըներ որ իր բնական հանճարն ու սրամտութիւնը բանեցընելով առջի հարստութիւնը ձեռք բերէ՝ գէթ ուրիշ տեսակ հընարքներով. անոր համար երթալով աւելի ալ կ'աղբըտնայ, որ ցաւալի բան է: Ըստ եկեղեցիներն ունի հոն մեր ազգը. ասոնց մէջ մեծը սուրբ Ստեփանոս կ'ըսուի. նոր եկեղեցի մըն ալ կայ Մէտման. ասոնցմէ զատ կան նաև հինգ ուրիշ հին եկեղեցիներ: Եկեղեցիներուն շատութիւնը՝ տարակոյս չկայ որ ժողովրդեան ժամասիրութեանն ու բարեպաշտութեը նշան է, որ մեծ գովեստ է այնպիսի քաղաքի մը բնակիչներուն. բայց աս ալ փափաքելի բան էր որ այնպիսի մեծ քաղաք երկու իրեք հատ բարեկարգ դպրատուններ ունենար որ իրենց ուշիմ տղաքը կրթութիւն և ուսում սորվէին, ու ազգին և քաղաքին պարծանք ըլլային: ()սմանցիք աս քաղաքիս մէջ հայոց կրկին շատութիւնը ունին. գլխաւոր մզկիթներէն մէկն է Մի փաշա ճաֆի, որուն գլխութիւն մէջ ութը հատ մարմարիոն սիւներ կան՝ խարիսխները թափծու պղնձէ, ասոնց վրայ ալ քարաշէն վերնատուն մը որ մզկիթին մէջ կը նայի: Երկրորդը Մեյաֆա ճաֆի կ'ըսուի՝ դիմացի հրապարակին պատճառաւ: Եւրոպիոյ երեւելի շինուածքները կրնան սեպուիլ իրեք ()փաշա խանէ կամ Մեյաֆէ ըսուածները, որ խիստ հին, աղէկ, ամբողջ ու մաքուր պահուած են: ()փմարխանէ ըսուածին երեսը բոլոր տաճկական փորուածքներով զարդարած է. ասոր չորս կողմը եղած սենեակներէն մէկուն մէջ տապանի ձևով գերեզմաններ կան. դրսի մեծ դրան վրայ

ալ երկու հատ առիւծ կայ փորուած: Երկրորդը հիմա ճամբորդներու իջեւան է ու առջինին պէս զարդարուն. միայն ասիկայ երկու կարգ սենեակ ունի վրայէ վրայ շինած ու բոլոր յախապակիով՝ պատած: Երրորդը պղտիկ է ու զարդարանքը առջիններէն քիչ: Մոնք իրեքն ալ քաղաքին բանուկ տեղն ըլլալուն՝ մէկ թաղի մէջ շինուած են մէկմէկէ քիչ հեռու: Եւսկիթիմուրայ որդւոյն գերեզմանը աս տեղէս քիչ մը հեռու պարտէզի մը մէջ սրածայր գմբէթով մահարձան մը կը ցուցընեն:

Երաւցընէ գովեստի ու տեսնելու արժանի բան է մեծ նորաշէն ճարտարարուեստ պղնձի հալոցը կամ Խալիֆանէ ըսուած գործարանը, որ մեր յիշատակաց արժանի սուլթան Մահմուտ թագաւորը շինել տուեր է բոլոր եւրոպական ոճով. մէջի արհեստաւորները բոլոր եւրոպացի են. աս պատճառաւ ալ հին գործատունները հիմա բոլոր երեսի վրայ մնացած են:

Մեքաղաքիս մէջ շինուած կարմիր պղնձէ ամանները որ հայոց վարպետներուն ձեռքովը կը շինուին՝ շատ գեղեցիկ ու աղուոր են, բայց ափսոս որ ինչպէս ըսինք՝ աս արհեստն ալ իյնալու վրայ է՝ հալած պղնձը չբանուած Պօլիս խրկելնուն պատճառաւ:

Եւրոպիայի մէկ մեծ վաճառականութիւնն ալ ատենով պահա ըսուած կտաւեղէններն էին՝ քանի որ Եւրոպացւոցը ելած չէր. և աս կտաւներն ու ուրիշ մետաքսէ գործուածները ոչ միայն Սինոպ, Խորիմ, Ռուսաստան ու ()աթարստան կ'երթային, հապանաև Վաղղիա ու Մեզղիա՝ արեւելեան կողմէն անունով. իսկ հիմա մէկ հատիկ ըրած վաճառականութիւննին՝ Եւրոպացւոց վաճառքները առնելն ու ծախելն է: Վինին շատ աղէկ պիտի ըլլար՝ ընտիր խաղողին պատճառաւ, բայց ան ալ տարիէն աւելի չդիմանար՝ կ'աւրի:

Վրովի լեռներուն ու գաշտերուն մէջ շատ զարմանալի քարեր կը գտնուին . մանաւանդ տեսակ մը գայլախազ կամ կարծր խիճ՝ կայ որ կոտրեսնէ մէջէն ազնիւ գոյներով քարեր կ'ելլեն . շատին դրսի կողմն ալ գեղեցիկ լեռան բիւրեղ կապած է , ու աս բիւրեղներէն ոմանք ոսկեգոյն՝ ոմանք ալ մարգարտի գունով են : Լնուանի էին ատենով Եւրոպիայի դեղին սեկերը՝ որ քովի գեղերուն հայ բնակիչները կը շինէին . հիմա ան ալ այնչափ չքանիր :

Եւրոպացի ճանապարհորդաց մէջ աս քաղաքիս առջի ստորագրութիւնն ընողը կրնայ սեպուիլ Թուրքիոյ գաղղիացին , որ շատ գովեստով կը խօսի վրան . վասն զի ասկէ 145 տարի առաջ քալեր է ան կողմերը . իսկ հիմա շատ տարբեր կը տեսնեն ճամբորդները Եւրոպիան , մանաւանդ 1825^{ին} եղած մեծ գետնաշարժէն ետեւ :

Եւրոպիացի հայոց մեծ պարծանք կրնայ սեպուիլ իրենց հայրենակից ու անմահ յիշատակաց արժանի մեր ազգային բարերարը , Լլա Սամուէլ Սկրտիչ Սուրաթ ազնուական պարոնը , որ իր հօրը հետ վաճառականութեամբ Սաքառստան երթալէն ետեւ հանդիպեցաւ Սէնտիկ սուրբ Վազարու վանքը , ու իրեն ազգասիրութեանը յարմար միջոց տեսնելով մեր միաբանութեան վախճանն ու ջանքը , երբոր հնդկաստան գնաց , հոն իր բնական հանճարովն ու աշխատանքովը շատ մեծցաւ հարստացաւ , ու 1815^{ին} կտակաւ թողուց Սիւրիթաբեան միաբանութեան երեւելի գումար մը որ Եւրոպայի ո՞ր կողմն որ ուզէ ան ստրկով երկիր գնէ , ու եկամուտովը ազգային դպրոց մը կանգնէ աշխարհքիս ո՞ր տեղն որ պատշաճ երեւայ իրեն : Լլա դպրոցին բացուիլը թէպէտ ուշ յաջողեցաւ այլ և այլ պատճառներով , բայց տասը տարուէն է՝ ի վեր մեր ազգին տղաքը սկսան

անոր բարիքը վայելել . յուսանք որ ասկէց ետքը աւելի ալ կը վայելեն , ու վայելողներուն մէջ մասնաւոր իրաւունք մըն ալ կ'ունենան բարերարին քաղաքակիցները : — Ուրիշ պարծանք մըն ալ կը համարուի Եւրոպիոյ բարեյիշատակ հ. Սատթէոս վարդապետը Վարագաշեան , որ մեր երջանիկ հիմնադրին Սիւրիթարայ արաբահօր ատենադպիրն էր , քաջ աստուածաբան , նորոգիչ հայկաբանութե , և սրբակաց ծերունի : — Բայց մենք պէտք է որ ուրիշ անգամ զատ զատ խօսինք աս երկու երեւելի Եւրոպիացուց վարուց ու արդեանցը վրայ :

Հ. ԳԻ. ԱԼ :

Հետա հրաբուի :

ԻՍԼԱՄԱՍԵՒԻ մէջ հեքլա հրաբուխին բռնկիլը ուրիշ ատեն իմացուցինք : Լնցած նոյեմբերի վերջերը հրաբուխէն վազած լաւան ինչուան երկու մղոն տեղ տարածուեր է եղեր . թանձրութիւնը քառասուն ոտնաչափէն աւելի է կ'ըսեն , իսկ լեռան քովերը գրեթէ 80 ոտնաչափ : Լաւային երեսը սկսեր է պնտանալ , բայց անգադար կը ճաթըռտի՝ սաստիկ որոտալու ձայներ հանելով :

Սոստանի ոսկին ու լաւիկն :

ՍՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ոսկին ու փլաթինին հանքերը գրեթէ ամէնքն ալ Ուրալ ու Լլա ըստած լեռներուն մէջ են : Լլա լեռներէն ոսկին սկսեր են հանել 1815^{ին} . ուստի ան ատենէն ինչուան 1845^{ին} սկիզբը ելած ոսկին զուտը 9000 լիպրէ եղեր է , որուն գինը կ'ըլլայ 600 միլիոն ֆրանք : — Փլաթինը հանել սկսած են եղեր 1819^{ին} . անկէ ինչուան հիմա ելած փլաթինը եղեր է 11,000 լիպրէ , գինը 628 միլիոն ֆրանք :